Gheorghe MOLDOVANU

ROLUL LINGVISTULUI ÎN PROCESUL DE PLANIFICARE A FUNCŢIONĂRII LIMBILOR ÎN SOCIETATE

Orice politică lingvistică este sortită eşecului dacă nu sunt respectate două condiţii esenţiale. În primul rând, este necesar să se iniţieze o reflecţie profundă asupra datelor sociolingvistice care urmează a fi colectate şi asupra modului de informare a publicului despre rezultatele obţinute. În al doilea rând, pentru a se putea interveni, deliberat şi eficient, asupra limbii (limbilor), este necesară cunoaşterea procesului de modificare lingvistică spontană, cunoaşterea modificărilor intervenite în structura limbii în virtutea dinamicii sistemului lingvistic şi nu a unei anumite politici lingvistice.

Întrucât factorii de decizie şi publicul larg nu sunt, de regulă, la curent cu tendinţele interne ale evoluţiei limbilor şi nu sunt informaţi asupra cauzelor şi condiţiilor variaţiilor lingvistice, o politică lingvistică democratică necesită un efort de informare lingvistică orientat în două direcţii: 1) spre factorii de decizie şi 2) spre cercurile largi de utilizatori ai limbii (limbilor) în chestiune. În activitatea de informare lingviştilor le revine o sarcină şi o responsabilitate greu de estimat.

Cu atât mai mult cu cât, în condiţiile actuale, rolul lor necesită, în acest sens, o nouă rigoare deontologică şi cunoştinţe interdisciplinare.

Este cunoscut faptul că importanţa unei ştiinţe constă nu doar în forţa ei explicativă, ci şi în utilitatea şi eficacitatea ei socială (Calvet, 1998, p. 111). Privită din acest punct de vedere, ştiinţa lingvistică s-a caracterizat, la diferite etape ale evoluţiei sale, printr-un grad diferit de utilitate socială.

După cum se ştie, pe parcursul mai multor secole, obiectul de studiu al lingvisticii a fost aspectul formal al limbii, adică codul lingvistic. Se poate afirma cu certitudine că, în perioada anterioară secolului al XIX-lea, întreaga ştiinţa lingvistică a fost normativă. În pofida faptului că majoritatea comunităţilor lingvistice din lume erau plurilingve, unilingvismul era considerat drept normă.

Astfel, gramaticienii latini şi greci[1] au fost autori de manuale care doreau să stabilească norme imuabile pentru ortografia şi ortoepia limbilor greacă şi latină, aşa-numitele *ius et norma loquendi*. Chiar şi în secolul al XIX-lea mulţi dintre fondatorii consacraţi ai noii ştiinţe lingvistice s-au preocupat îndeaproape de problemele normării. De exemplu, danezul Rasmus Rasc a fost preocupat mult timp de elaborarea unei ortografii mai raţionale pentru limba sa maternă şi a publicat o lucrare pe acest subiect[2]. Întemeietorii germani ai şcolii lingvistice istorice (Jakob Grimm şi August Schleicher) au publicat multe lucrări privind corectitudinea în limba germană.

În cea de-a doua jumătate a

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

secolului al XIX-lea, concepţiile lingvistice au fost dominate de neogramaticieni, care, de asemenea, s-au interesat îndeaproape de această problemă. De exemplu, Hermann Paul a consacrat, în lucrarea sa **Prinzipien**, un capitol întreg limbii standard sau **Gemeinsprache**[3], iar Adolf Noreen a publicat un studiu pertinent privind corectitudinea în limbă[4].

În secolul al XX-lea, Antoine Meillet a examinat în detaliu această problemă[5], iar Otto Jespersen, în lucrarea **Mankind, Nation and Individual**[6], a dedicat două capitole problemei corectitudinii în limbă.

În SUA, cei mai cunoscuţi lingvişti s-au interesat de acest subiect. Astfel, Leonard Bloomfield a publicat o lucrare consacrată vorbirii corecte şi incorecte[7] şi, în cartea sa **Language**, a rezervat câteva pagini problemei legate de rolul lingvisticii atât în domeniul corectitudinii limbii şi a variantei standard, cât şi în cel al principiilor ortografiei limbii engleze şi ale limbilor de circulaţie internaţională. Fiind conştient de faptul că limba nu este doar un simplu cod, L. Bloomfield menţiona: „Faptul că studiul limbii nu poate ajuta în direcţia înţelegerii şi controlării actelor umane reprezintă numai o perspectivă, însă nu una foarte îndepărtată" (Bloomfield, 1933, p. 509).

Până şi opiniile antinormative ale lui Robert A. Hall, Jr. denotă un interes considerabil pentru problematica lingvisticii normative. Îndemnul adresat oamenilor „să lase limba în pace" (Hall, 1950) reprezintă o evoluţie a atitudinilor faţă de inovaţiile lingvistice.

Poziţia antinormativă a lingviştilor americani nu este câtuşi de puţin originală. În secolul al XIX-lea, în lingvistica europeană se făcea deja distincţia, acum acceptată, între lingvistica prescriptivă şi lingvistica descriptivă (Tegnér, 1874, p. 104). În lucrarea de faţă, nu ne propunem să facem o diferenţiere între aceste două aspecte ale lingvisticii, diferenţiere care, în opinia unor cercetători, este superficială (Haugen, 1972, p. 161), ci doar să insistăm asupra faptului că atât prescrierea legilor limbii, cât şi descrierea acestora constituie o problemă lingvistică cu anumite implicaţii sociale.

Aşadar, această scurtă incursiune în istoria lingvisticii ne permite să conchidem că lingvistica normativă şi cea prescriptivă pot fi considerate „un mod de organizare sau de manipulare a limbii..." (Haugen, 1972, *ibidem*). Devine clar că această intervenţie afecta doar natura propriu-zisă a limbii (corpus planning), fără a atinge statutul social al acesteia (status planning). Acest lucru i-a determinat pe unii cercetători să afirme că, în secolul al XIX-lea, lingvistica descriptivă s-a claustrat, izolându-se de societate. În opinia lui L. Guespin şi J.-B. Marcellesi, cercetările lingvistice din secolul al XIX-lea şi din prima jumătate a secolului al XX-lea, deşi excelente prin profunzimea lor, erau lipsite de utilitate socială (Guespin & Marcellesi, 1986, p. 7).

O cotitură radicală în sporirea utilităţii sociale a limbii s-a produs odată cu apariţia sociolingvisticii. W. Labov (Labov, 1966), de exemplu, este conştient de implicaţiile socio-politice ale cercetărilor sale. Rolul lingviştilor în procesul de planificare a limbii (limbilor) este, de asemenea, menţionat de B. Techtmeier, care consideră că lingvistul nu tre-

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

buie să se limiteze la analiza schimbărilor comportamentului verbal şi instruirea vorbitorilor; sarcina lui este să influenţeze opinia publică şi să vegheze asupra codificării acestor schimbări (Techtmeier, 1985, p. 113-119). Conform opiniei lui P. Gardy (Gardy, 1985)[8], lingviştilor le revine un rol aparte în menţinerea şi revitalizarea limbilor minoritare a căror degradare atinge un nivel patologic, revendicarea lingvistică şi identitară din partea membrilor comunităţii lingvistice respective fiind încă destul de puternică. În situaţii de acest gen, factorii de decizie vor acţiona prin metoda de tatonare, fără a face însă mare lucru, şi doar lingviştii pot fi de un real folos în fiecare situaţie concretă.

Cu alte cuvinte, sociolingvistica a extins domeniile de cercetare ale lingvisticii normative şi prescriptive, integrând în aria investigaţiilor sale şi funcţiile sociale ale limbii în condiţiile plurilingvismului. Astfel, lingvistica s-a implicat în mod direct în planificarea limbii, aceasta din urmă fiind considerată mai degrabă un tip de comportament decât un cod.

Prin urmare, lingvistica a parcurs o cale destul de lungă până când cercetătorii au realizat cu adevărat că acţiunile de politică lingvistică necesită o cunoaştere minuţioasă a contextului social de funcţionare a limbii. Or, tocmai acest context nonlingvistic era omis de lingvistica tradiţională. De aceea, contribuţia lingvisticii normative şi prescriptive la procesul de planificare a limbii era destul de limitată.

Drept dovadă a acestui pesimism poate servi eşecul limbilor artificiale[9], printre care şi *esperanto*[10], conceput de medicul L. Zamenkov, în 1887, ca o soluţie la problema comunicării internaţionale. Esperanto nu este, de altfel, prima tentativă de acest gen: Descartes, Leibniz, Montesquieu, Voltaire, Condorcet şi alţii şi-au dorit crearea unei limbi internaţionale capabile să servească drept limbă de comunicare între savanţi. Pastorul german Johann Schleyer a elaborat codul *volapük* care a cunoscut un mare succes în anii ’80 ai secolului al XIX-lea. Esperanto a putut substitui idiomul volapük graţie similitudinii sale cu limbile europene.

În pofida faptului că 12 milioane de oameni din lumea întreagă au învăţat esperanto, că în această limbă s-au publicat vreo 20.000 de cărţi, printre care Biblia, operele lui Molière, Balzac, Schiller şi Tolstoi şi că a fost recunoscută de UNESCO (Weinstein, 1983, p. 164), acest program de planificare lingvistică a eşuat şi „poate fi considerat un exemplu de soluţionare exclusiv lingvistică a unei probleme concrete de comunicare fără a se ţine cont de aspectele sociale ale situaţiei” (Baylon, 1991, p. 180).

Într-adevăr, este imposibil să se ignore diversele variabile ale comportamentului lingvistic, importanţa simbolică şi prestigiul unei limbi în alegerea acesteia ca instrument de comunicare. Neutră din punct de vedere lingvistic, esperanto nu poate fi neutră şi din punct de vedere sociolingvistic, întrucât inegalităţile sociale afectează comunicarea. Neputinţa idiomului respectiv de a ţine cont de aspectele nonlingvistice ale comunicării constituie motivul eşecului acestuia.

Acum, putem da răspunsurile posibile la întrebarea când şi unde pot acorda lingviştii ajutor societăţii

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

în soluţionarea dificultăţilor lingvistice, cu alte cuvinte, cum se pot ei implica în procesul de planificare a limbii (limbilor). Este necesar să menţionăm că lingviştii nu sunt neapărat dotaţi pentru a acţiona în direcţia planificării lingvistice. Astfel, sensibilitatea lor la diferite nuanţe lingvistice poate fi diminuată de o preocupare excesivă pentru mecanismul limbii. În măsura în care planificarea lingvistică constă în „evaluarea schimbării lingvistice" (Haugen, 1972, p. 161), este necesar să înţelegem despre ce fel de schimbare este vorba şi care este relaţia ei cu structura veche şi actuală a limbii.

În acest sens, trebuie să menţionăm că marea sarcină a lingvisticii din secolul al XIX-lea a fost aceea de clarificare a problemei schimbării lingvistice: s-a demonstrat că toate limbile se schimbă în mod sistematic. Caracterul sistematic s-a dovedit a fi atât de accentuat, încât un număr considerabil de lingvişti s-au situat pe poziţiile determinismului lingvistic, negând posibilitatea de a influenţa schimbarea din exterior (Haugen, 1972, p. 185). Întrucât planificarea lingvistică presupune orientarea deliberată a schimbării lingvistice, ea va fi categoric respinsă de determinişti. Pe de altă parte, faptul că alte instituţii sociale au fost modificate prin măsurile de planificare oficială îi încurajează pe acei care descoperă trăsături neadecvate în structura limbii sau în ortografie. Problema reală rezidă în chiar procesul de evaluare: intuiţia factorilor de decizie poate şi trebuie să fie înlocuită cu regulile explicite ale lingvistului.

Modalităţile de implicare a lingviştilor în acţiunile de glotopolitică sunt diverse şi variază în funcţie de etapele procesului de planificare a limbii. E. Haugen distinge patru ipostaze în care lingvistul îşi poate aduce contribuţia şi anume: ca (1) istoric al limbii, (2) descriptivist, (3) teoretician şi (4) cadru didactic (Haugen, 1972, p. 185-186).

Fiind specialist în istoria limbii, lingvistul este în măsură să stabilească o anumită continuitate / discontinuitate în vorbirea sau / şi în scrierea unei comunităţi lingvistice, atât cât este fezabil pe baza atestărilor vorbitorilor sau actului de reconstrucţie lingvistică. El poate distinge elementele indigene de împrumuturi, asigurând în acest mod, după caz, fundamentul lingvistic pentru purificarea sau hibridizarea limbii (el este capabil şi va trebui să justifice opţiunea pentru o soluţie de purificare sau hibridizare).

Ca descriptivist, lingvistul poate descrie cu exactitate uzul actual al comunităţii lingvistice în cauză. În calitate de specialist în dialectologie, el poate colecta şi prezenta informaţii preţioase despre varietate şi unitate în vorbirea populară. Mai mult, ca sociolingvist, el poate stabili gradul de prestigiu al diferitelor forme dialectale ale unei limbi, poate observa şi clasifica faptele lingvistice asociate cu vorbirea şi scrierea standard. Concretizând rezultatele cercetărilor sale în manuale, gramatici şi dicţionare, lingvistul poate contribui la difuzarea vorbirii şi scrierii normative.

În calitate de teoretician, el este capabil să stabilească principiile directorii pentru înţelegerea limbii ca fenomen universal. Cu alte cuvinte, cunoscând trăsăturile universale ale structurii limbii, lingvistul poate distinge schimbările

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

spontane – condiţionate de dinamica sistemului lingvistic – de cele artificiale, care sunt produsul acţiunilor de planificare lingvistică. Conştient de relaţia dintre limbă şi societate, el îşi dă seama de importanţa structurii unitare a limbii pentru o comunicare eficientă, paralel cu existenţa variantelor individuale.

În măsura în care este şi profesor, lingvistul se implică direct în activitatea de cultivare a limbii şi de instruire a vorbitorilor. El are posibilitatea să verifice oportunitatea şi eficienţa proiectelor de planificare lingvistică propuse, poate colecta şi furniza informaţii pertinente asupra motivaţiilor şi atitudinilor audienţilor săi faţă de proiectul în chestiune.

Ca proces de decizie la nivel naţional, planificarea lingvistică se compune din câteva etape, care ar putea fi rezumate astfel: (1) identificarea problemei, (2) conceperea şi implementarea programelor de acţiune şi (3) evaluarea rezultatelor finale (Rubin, 1971, p. 217-252).

Etapa de *identificare a problemei* constituie, deseori, un răspuns la o serie întreagă de întrebări de natură complexă: politică, socială, economică, religioasă şi, bineînţeles, lingvistică. Atunci când membrii unei comunităţi ridică o problemă lingvistică, ei asociază în mod automat limba cu o manifestare a culturii, referindu-se la funcţia simbolică a limbii şi la cea de „reflectare a comportamentului social" (Labov, 1968, p. 240). Pe de altă parte, soluţionarea unei probleme de limbă constituie doar un element constitutiv al unui program de acţiune mai vast. De exemplu, promovarea, într-o ţară plurilingvă, a unei limbi în cadrul unui proiect sociopolitic poate avea drept obiectiv consolidarea identităţii naţionale.

Întrucât lipsa unui mijloc eficient de comunicare constituie un obstacol în unificarea naţiunii, alegerea limbii oficiale este o problemă de importanţă majoră, care se include, la rândul ei, ca parte integrantă, într-un proiect politic mai vast. Kenya, de exemplu, care a optat pentru o singură limbă naţională[11], cu scopul de a consolida naţiunea, a ales limba *swahili* din motive economice (swahili este considerată drept limba forţelor de producţie şi îndeplineşte rolul de *lingua franca* în estul Africii).

Deseori, factorii de decizie consideră că problema decretării limbii (limbilor) oficiale nu necesită opiniile prealabile ale lingviştilor, considerent care nu asigură caracterul democratic al deciziilor. În plus, consultaţiile lingviştilor la această fază a planificării lingvistice sunt extrem de preţioase, mai ales în statele plurilingve, în care decretarea limbii (limbilor) oficiale nu este doar o problemă lingvistică, ci şi una de confruntare a identităţii sociale şi a practicilor lingvistice uzuale.

În practica lingvistică internaţională sunt răspândite cazurile când o limbă, pentru a putea integra acquis-urile tehnologiilor de vârf şi a-şi extinde, pe această cale, domeniile de funcţionare, are nevoie de o îmbogăţire lexicală.

Astfel, odată cu decolonizarea imperiului indian, vorbitorii limbii *bengali* din Bangladesh s-au confruntat cu problema îmbogăţirii limbii materne, care a preluat funcţiile limbii engleze. În vederea promovării limbii bengali, factorii de decizie au dispus crearea unor comisii oficiale din care făceau parte şi reprezen-

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

tanţii domeniului tehnico-ştiinţific, care erau conştienţi de necesitatea elaborării unei terminologii tehnice şi ştiinţifice pentru activitatea lor cotidiană. Drept rezultat, comisia a optat pentru utilizarea limbii engleze ca sursă esenţială de creare a neologismelor, însă gradul de acceptabilitate[12] a inovaţiilor lexicale de către vorbitori a fost mediocru.

Limba română din Republica Moldova s-a confruntat cu aceeaşi problemă după declararea independenţei statale în 1991. De fapt, în cazul nostru, nu era vorba de elaborarea unei terminologii noi, ci de introducerea în circuitul lingvistic din acest spaţiu a terminologiei utilizate în România. Un rol considerabil în realizarea acestei sarcini îi revine Centrului Naţional de Terminologie.

Contribuţia lingviştilor la această etapă trebuie să fie importantă. Ei sunt în măsură să clarifice obiectivele şi rolul unui program de planificare lingvistică, pot prevedea interacţiunea dintre atitudinile lingvistice ale populaţiei şi măsurile de intervenţie asupra limbii prevăzute de factorii de decizie. Consultaţiile lingviştilor pot fi utile pentru a ajuta politicienii să opereze o distincţie între atitudinile lor lingvistice în calitate de vorbitori ai limbii şi deciziile care urmează să fie adoptate de către ei în privinţa aceleiaşi limbi. O politică lingvistică echilibrată va trebui să fie orientată spre dezvoltarea echitabilă a limbilor în contact, ţinându-se cont de dubla dimensiune a situaţiilor plurilingve: individuală şi colectivă. Aceasta, pentru că plurilingvismul este, în acelaşi timp, atât un fenomen social, cât şi unul individual. Întrucât drepturile lingvistice ale cetăţenilor sunt stipulate în virtutea a două principii, într-un anumit fel contradictorii, – principiul personalităţii şi principiul teritorialităţii (Mackey, 1976, p. 82-83) –, lingviştilor le incumbă rolul important de a aminti politicienilor care se ghidează, de regulă, de principiul teritorialităţii, că succesul unei politici lingvistice eficiente şi echitabile rezidă doar în aplicarea echilibrată a ambelor principii sau, cel puţin, în folosirea cu multă flexibilitate a principiului teritorialităţii.

Etapa a II-a a planificării lingvistice (*conceperea şi implementarea programelor de acţiune)* poate, de asemenea, beneficia din plin de autoritatea lingviştilor. Această etapă include, după părerea lui J. Rubin (Rubin, 1971, p. 217-252), patru subetape: (1) colectarea informaţiilor şi evaluarea situaţiei lingvistice naţionale; (2) conceperea programelor de acţiune (cu indicarea obiectivelor, strategiei şi tacticii); (3) implementarea programelor de acţiune şi (4) evaluarea rezultatelor obţinute în raport cu obiectivele stabilite.

Contribuţia lingviştilor la această etapă este una substanţială. Pe bună dreptate, pentru a descrie în mod pertinent o situaţie lingvistică, este nevoie de a cunoaşte ce fel de informaţii sunt utile şi cum pot fi ele colectate. Întrucât sociolingviştii au o bogată experienţă de organizare a anchetei, ei pot fi de un real folos. De asemenea, alegerea unei limbi în calitate de limbă de instruire în învăţământul primar necesită o inventariere şi o evaluare a atitudinilor membrilor comunităţii vizavi de opţiunile posibile. În unele cazuri este important să se determine relaţiile dintre diversele varietăţi[13] ale limbii, pentru a putea stabili, pe baza analizei pur formale, varietatea cea

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

mai accesibilă pentru locutorii altor varietăţi. În aceste situaţii, doar un lingvist este capabil să determine valoarea şi impactul informaţiilor de acest gen asupra dimensiunii structurale şi sociale a planificării lingvistice. Cu alte cuvinte, un program de planificare lingvistică bine chibzuit trebuie să se bazeze atât pe tendinţele lingvistice „naturale", cât şi pe cele „sociolingvistice" (gestionate de societate). În această ordine de idei, cercetările lingvistice actuale pun la dispoziţia factorilor de decizie informaţii preţioase.

În sfârşit, la etapa finală, cea de *evaluare a eficienţei programului de planificare a limbii,* se compară rezultatele obţinute cu obiectivele stabilite, pentru a modifica, în caz de necesitate, strategiile. Contribuţia lingviştilor la această fază este necesară pentru a determina criteriile de evaluare a acţiunii asupra limbii (de exemplu, pentru a stabili ce fel de schimbări structurale s-au produs). Aprecierea cu precizie a strategiilor care nu s-au soldat cu rezultatele scontate depinde, încă o dată, de perspicacitatea lingviştilor în ceea ce priveşte funcţionarea limbii în diferite contexte sociale.

Cu regret, lingviştii îndeplinesc, de cele mai multe ori, un rol minor în programele de planificare lingvistică. Cu toate acestea, întrucât limba este obiectul principal al oricărui program de acest gen, implicarea directă a lingviştilor în procesul de planificare lingvistică este necesară şi benefică. Cu atât mai mult, cu cât limba este examinată într-un context sociocultural mai vast.

Pentru a nu se crea impresia că lingvistica se identifică cu planificarea lingvistică sau că aceasta din urmă presupune doar implicarea lingviştilor, vom menţiona, în concluzie, că lingvistica este necesară, dar nu şi suficientă. În măsura în care planificarea lingvistică este un fel de politică lingvistică, constatările ştiinţelor politice privind modalităţile de soluţionare a conflictelor şi arta de a câştiga consensul celor guvernaţi sunt, de asemenea, importante. Putem afirma, deci, că planificarea lingvistică reprezintă o activitate complexă care necesită o colaborare pluridisciplinară în vederea realizării unei acţiuni eficiente asupra limbii (limbilor) în societate.

NOTE

[1] Printre cei mai cunoscuţi gramaticieni greci se numără Dionysos Thrax (secolele II-I î.e.n.), autor al lucrării *Arta gramaticii,* şi Apollonios Dyscolos (secolul al II-lea î.e.n.). Dintre autorii latini de gramatici normative, putem să-i menţionăm pe Marcus Terentius Varro, (secolele II-I î.e.n.), autor al lucrării *De lingua latina,* Donatus (secolul al IV-lea e.n.), autorul lucrării *Ars grammatica*, Priscian din Bizanţ (secolul al V-lea – al IV-lea e.n.), autor al lucrării *Institutiones rerum grammaticarum,* şi alţii.

[2] R. Rasc (1787-1832) este unul dintre fondatorii lingvisticii comparativ-istorice. Lucrarea se intitulează *Forsg til en Videnskabelig Dansk Retskrivingslaere, met Hensyn til Stampsproget og Nabosproget*, Copenhaga, 1826.

[3] Hermann, Paul, *Prinziepen der Sprachgeschichte*, ed. a II-a, Halle, 1886, p. 350-368.

[4] A. Noreen, *Über Sprachrichtigkeit*, în Indogermanische Forschungen, 1892, 1, p. 95-157.

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

[5] A. Meillet, *Les langues dans l' Europe nouvelle*, Paris, 1928.

[6] O. Jespersen, Menneskehed, *Nasjon og Individ i Sproget*, Oslo, 1925.

[7] L. Bloomfield, *Literate and Illiterate Speech*, în American Speech, 1927, 2, p. 429-439.

[8] Citat după: Guespin, L., Marcellesi, J.-B., *Pour la glottopolitique*, în Langages, n. 83, Paris, Larousse, 1986, p. 7.

[9] În această ordine de idei, scriitorul maghiar K. Dezsö menţiona următorul lucru: „Issues des laboratoires de la raison, les langues artificielles ont le caractère durable de la manchette de chemise en celluloïd... Elles ne se fanent jamais. Mais elles sont inodores et incolores... Les langues artificielles nous permettent d'indiquer notre domicile, notre profession où l'état de notre compte bancaire, mais se révèlent à peu près impuissantes pour caractériser la berceuse que chantait notre mère..., la femme que nous aimons. Bref, elles peuvent dire tout ce qui ne mérite pas de l'être. Ceux qui s'amusent à prédire l'avenir se plaisent actuellement à répéter que les langues nationales sont vouées à disparaître, devant laisser un jour la place à une langue universelle unique... Destinée à être à tous, la langue universelle ne serait à personne..." (K. Dezsö, *L'étranger et la mort*, Paris, IN FINE, 1996, p. 147-148). Prima ediţie a cărţii a apărut în 1935.

[10] Codul inventat de L. Zamenkov comportă câteva mii de rădăcini lexicale imuabile, împrumutate din limbile greacă şi latină (75%), din germană şi engleză (20%), şi din rusă (5%). În plus, vocabularul lui Zamenkov cuprinde un anumit număr de sufixe şi prefixe care permit clasificarea cuvintelor după familii de cuvinte şi chiar formarea cuvintelor noi prin derivare. Alfabetul esperanto numără 28 de litere, în care fiecare literă corespunde unui sunet. Morfologia acestui idiom este extrem de simplă. Astfel, fiecărei părţi de vorbire îi corespunde un anumit sufix: *-o* pentru nume; *-a* pentru adjective; *-e* pentru adverbe; *-i* pentru verbe la infinitiv. Substantivele şi adjectivele nu au gen, iar pluralul lor se formează cu ajutorul unui *-j* final (bonaj libroj = cărţi bune). Conjugarea verbului comportă doar 12 terminaţii distincte care corespund celor trei timpuri (prezent, trecut şi viitor) şi celor patru moduri (indicativ, volitiv, condiţional şi participiu) prevăzute de Zamenkov. Sintaxa este, de asemenea, foarte simplă: esperanto posedă un singur sufix (*-n*) pentru cazul acuzativ, ceea ce permite o mare supleţe în construirea propoziţiilor.

[11] A nu se confunda noţiunile de „limbă oficială" şi „limbă naţională". Kenya este o ţară bilingvă, limbile oficiale fiind engleza şi swahili, ultima având, în acelaşi timp, şi statutul de limbă naţională. Statutul de limbă oficială este cel mai prestigios pentru o limbă, întrucât statul se obligă să utilizeze limba oficială în toate activităţile sale. Pe de altă parte, statul poate decide să atribuie unei limbi statutul de limbă naţională. În acest caz, el nu este obligat să utilizeze limba respectivă, dar îşi asumă responsabilitatea de a o proteja şi promova, facilitând utilizarea ei de către cetăţeni. Scopul acestei decizii este de a recunoaşte că grupul lingvistic respectiv nu este o simplă minoritate şi că el face parte din patrimoniul naţional. De exemplu, în Elveţia, cele trei limbi oficiale sunt germana, franceza şi italiana, pe când limbile naţionale sunt germana, franceza, italiana şi retoromana. În Luxemburg, limba oficială este franceza, iar luxemburgheza are statut de limbă naţională.

[12] Acceptabilitatea este unul dintre cele trei criterii sociologice de evaluare a planificării lingvistice. Alte două criterii

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)

sunt eficienţa şi adecvarea (Haugen, 1972, *op. cit.*). Acceptabilitatea corespunde la ceea ce cercetătorii anteriori ai problemei au denumit *uzaj*, ca standard de corectitudine. Jesperson, de exemplu, a arătat că există trei tipuri de uzaj: cel *inteligibil*, care corespunde condiţiilor minime ale comunicării, *cel corect*, care satisface toate cerinţele convenţionale ale normelor limbii, şi cel *bun*, care răspunde standardelor mai înalte (Jespersen, O., Menneskehed, *Nasjon og Individ i Sproget*, Oslo, 1925, p. 133).

[13] Termenii: *variaţie*, *variantă*, *varietate* (engl. *variation*, *variant*, *variety*) sunt adesea folosiţi în sociolingvistică pentru a descrie diversitatea lingvistică. Primul termen se referă la procesul diferenţierii limbajului; ceilalţi doi, utilizaţi, de regulă, aleatoriu, reprezintă denumirea neutră a oricărui tip de limbaj. (J. Fishman, *The Sociology of Language*, în J. Fishman (ed.), Reading in the Sociology of Language, The Hague-Paris, Mouton, 1968, p. 5-13).

După părerea lui J. Gumperz, în comunităţile lingvistice actuale, din punctul de vedere al interacţiunii verbale, distribuţia variantelor lingvistice îmbracă două forme: (1) aceea a variaţiei dialectale sau interpersonale, determinată de diferenţele de origine geografică şi de mediu social, şi (2) aceea a variaţiei suprapuse sau intrapersonale, legată de tipurile de activităţi, desfăşurate în cadrul aceluiaşi grup (J. Gumperz, *Comunitatea de vorbire*, în L. Ionescu-Ruxăndoiu, D. Chiţoran, Sociolingvistica: orientări actuale, Bucureşti, 1975, p. 103-111).

J. Fishman identifică alte categorii de varietăţi: (1) dialecte (varietăţi regionale). Au origini geografice divergente; (2) sociolecte (varietăţi sociale). Reflectă un anumit statut social; (3) varietăţi etnice sau religioase. Sunt proprii unor comunităţi închise; (4) varietăţi funcţionale. Corespund unui anumit domeniu profesional (J. Fishman, 1968, ibidem).

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Bloomfield, L., *Language*, New York, 1933.
2. Baylon, Chr., *Sociolinguistique*, Paris, Nathan, 1991.
3. Calvet, L.-J., *La sociolinguistique*, Paris, PUF, 1998.
4. Guespin, L., Marcellesi, J.-B., *Pour la glottopolitique*, în Langages, n. 83, Paris, Larousse, 1986, p. 5-34.
5. Hall, R.,A., Jr., *Leave Your Language Alone!*, New York, Ithaca, 1950.
6. Haugen, E., *Linguistics and Language Planning*, în *The Ecology of Language*, Stanford, California, 1972, p. 159-186.
7. Labov, W., *The Social Stratification of English in New York City*, Washington, D. C., Center for Applied Linguistics, 1966.
8. Labov, W., *The Reflexion of Social Processes in Linguistic Structures*, în J. Fishman (ed.), Reading in the Sociology of Language, The Hague-Paris, Mouton, 1968, p. 240-251.
9. Rubin, J., *Evaluation in Language Planning,* în Rubin, J.& Jernudd B. (eds.), Can Language Be Planned?, University Press of Hawaii, 1971, p. 217-252.
10. Techtmeier, B., *Influencer les comportements langagiers et/ou intervenir dans l'évolution de la langue*, în Winter, A. (éd.), *Problèmes de glottopolitique*, Cahiers de linguistique sociale, n. 7, Rouen, Université de Rouen, 1985, p. 113-119.
11. Tegnér, E., *Om sprak och nationalitet*, în Svensk Tidscrift, 1874, p. 102-110.
12. Weinstein, B., *The Civic Tongue: Political Consequences of Language Choice*, London, Longman, 1983.

BDD-A20846 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:13:11 UTC)